

הרב ינון ויסמן

חיוב חלה בלוקח מן הנחתום

(ירושלמי חלה פ"ד ה"ד)

הגמרא אומרת "הלוקח מן הנחתום בסוריא צריך להפריש חלת דמאי דברי רבן גמליאל וחכמים אומרים אינו צריך להפריש חלת דמאי. א"ר חנניה קומי רבי מנא ויאות אמ' רבן גמליאל מה טעמהון דרבנין. א"ל כשם שלא נחשדו ישראל על תרומה בארץ כך לא נחשדו על חלה בסוריא". ונחלקו הפרשנים האם דברה גם בא"י או רק בסוריה. שהפנ"מ כתב "כדאמרינן ששלח יוחנן כ"ג בכל גבול ישראל וראה שהיו מפרישין תרומה גדולה והלכך לא גזור בדמאי אלא בתרומת מעשר כך היו יודעין שלא נחשדו על החלה בסוריא ומתני' דפ"ה דדמאי מיתוקמא בארץ ישראל ובשאר מקומות באותן שגזרו על הדמאי שם היו נחשדין על החלה כשם שהיו נחשדין על תרומת מעשר". ואילו מהר"י קורקוס (הלכות בכורים פ"ח ה"ד) כתב "ונראה דכ"ש בא"י שאין צריך להוציא חלה הלוקח מן הנחתום ודינה כדין תרומה גדולה כיון שהיא בכל שהוא וגם היא במי' ודאי שלא נחשדו עליה". וכ"כ הרדב"ז (שם) "וע"כ לא פליגי אלא בסוריא אבל בא"י כ"ע מודו דאין להפריש כי היכי דלא נחשדו על תרומה גדולה שהיא במיתה לא נחשדו על החלה וכמו שחטה אחת פוטרת כל הכרי כן החלה אין לה שיעור מן התורה".

ופשט הגמרא נראה כפנ"מ, שעל ר"ג לא שאלו, כלומר מה שברור הוא שצריך להפריש, ואם בא"י לכו"ע אין צריך להפריש לא היתה השאלה על רבנן אלא על ר"ג.

ובפ"ו ה"א כתב הרמב"ם "הלוקח מן הנחתום חייב בחלה". ופשט הדברים שהנחתום אינו נאמן, כיון שהוא עם הארץ, ואינו דומה לתרומה גדולה. וכתב הרדב"ז "וע"כ איירי כגון שאמר הנחתום שלא הפריש חלתה אבל מן הסתם לוקח ואוכל שלא נחשדו עמי הארץ על החלה כי היכי דלא נחשדו על תרומה גדולה ואף על גב דצריך לתקן משום דמאי מ"מ חלה אין צריך להפריש א"נ כגון שהיה חשוד על זה".

והכס"מ כתב "וא"ת הא תנן בפ"ב דדמאי הנחתומים לא חייבו אותם חכמים להפריש אלא כדי ת"מ וחלה וכתבה רבינו בפ"ט מהלכות מעשר אלמא שהנחתום הוא חייב להפריש חלה". אולם נראה שלא קשה, ששם הרי מדובר בדמאי, ועל זה נאמר שאינם חייבים להפריש (וכן כתב הרמב"ם שהביא הכס"מ). ואצלנו מדובר שקונה מנחתום ע"ה. ואח"כ כתב הכס"מ "בירושלמי (הלכה א') רמי להו אהדדי ותירץ רבי יוחנן כאן בעושה בטרהה כאן בעושה בטומאה כאן בעושה בטרהה נחתום מפריש הואיל וראויה לכהן לאכילה אבל עושה בטומאה לא הטריחו למוכר להפריש כיון דלא חזיא אלא להסיק תחת תבשילו ולוקח שיאכל הוא יפריש ור"א תירץ כאן במדה דקה כאן במדה גסה כלומר במדה דקה צריך הנחתום להפריש מפני התינוקות שקונים מהם ואינם בקיאים להפריש. ויש לתמוה על רבינו שכתב שתי המשניות סתם ולא פירש". אולם הגמרא שם לא הקשתה מחיוב חלה, אלא חלה

שנאפתה מתבואת דמאי, האם חייבת בהפרשת תרו"מ, ועל זה חלקה הגמרא בין טמאה לטהרה או דקה וגסה.

וכ"כ הרמב"ם בפהמ"ש (דמאי פ"ה מ"א ד"ה "דע") "דע שהקונה מן הנחתום והוא האופה הרי הוא דמאי וכבר ביארנו בתחלת המסכתא שאין מפרישין מן הדמאי אלא תרומת מעשר והיא חלק ממאה ומעשר שני, ואם היה פת חייב בחלה, ואין מפרישין ממנו מעשר ראשון".

והרמב"ם כתב (הלכות בכורים פ"ח הט"ו) "הלוקח בח"ל מן הנחתום צריך להפריש חלה מספק, אבל הלוקח מבעל הבית, ואין צריך לומר המתארח אצלו אינו צריך להפריש חלה מספק". ומקורו בגמרא אצלנו "הלוקח מן הנחתו' ומן האשה שהיא עושה למכו' בשוק צריך להפריש חלת דמאי מבעל הבית. והמתארח אצלו אינו צריך להפריש חלה דמאי... א"ר מנא כאן בארץ. כאן בחוצה לארץ". ולפ"ז משמע שהחילוק הוא בין א"י וחול"ל, ומשמע כנו"כ של הרמב"ם, ולא כפנ"מ.

הגמרא נשאת (ע"פ הסבר הפנ"מ) בקושיה על רב הושעיה "מחלפה שיטתיה דרבי הושעיה תמן אמר אימת קדשים עליו ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן. וכא הוא [דף כו עמוד א] או' הכן". (והסביר הפנ"מ "קשיא דידיה אדידיה דתמן אמר בפ"ק דמאי בהלכה ג' על הא דתנינן חלת עם הארץ פטורה מן הדמאי ומפרש התם ר' הושעיה לטעמא מפני שאימת קדשים עליהם על עמי הארץ ואינו נותן לכהן החלה שהיא קדש מדבר שאינו מתוקן והכא הוא אומר הכן בתמיה שיחושו הכהנים על חלתן והלא החלה היא פטורה מדמאי שמסתמא נותנה לכהן מדבר המתוקן") ואע"פ שניתן היה לתרץ שאימת קדשים עליו, זה שאם יש קדש, אז יש אימה, ומפריש. אבל על עצם ההפרשה של החלה אין אימה. אולם נראה שהגמרא הבינה שתלוי זב"ז.

ונראה שלבסוף כשענתה הגמרא "כאן בארץ. כאן בחוצה לארץ". הרי זה מתרץ גם את השאלה הראשונה, שאימת קדשים הוא רק בא"י, אך בסוריה אין אימת קדשים. ולפ"ז ל"ק על הפנ"מ, שהגמרא חזרה בה אחר התרוץ, וס"ל שבא"י הוא כ"ש מסוריה, וא"צ להפריש חלה.

(והנה הפנ"מ אומר "והשתא למאי דקא מפרש ר' יונה להברייתא בדין המתארח דלא אמרו אלא במתארח אצלו לעיסתו של הבעה"ב אבל אם המתארח נתן לו לתקן המאכל משלו חוששין שמא לא הפריש החלה והא לר' הושעיה לעולם אימת קדשים עליו גם לענין החלה עצמה שמסתמא הוא מפריש ומי נימא דהך ברייתא ולטעמי' דר' יונה פליגא נמי אהא דר' הושעיה... והשתא דאתינן להכי הא דקאמר ר' יונה לחלק בדין המתארח נמי ליתא דבחלת ח"ל לעולם לא חששו בבעה"ב לא בלוקח ממנו ולא להמתארח אצלו דתלינן לקולא גבי בעה"ב כ"א בנחתום הוא דחששו מפני שהוא עושה להשתכר וכדפרישנא לעיל", וכ"כ במה"פ "אמר ר' מנא כאן בארץ כאן בח"ל. וכדפרישית ובזה תמצא מבואר בענין השגת הראב"ד בענין זה בסוף פ"ח מהל' בכורים ובמה שהעיר הכ"מ דלאחר האי אוקימתא דר'

מנא שוב אין לחלק בין אוכל מעיסת בעה"ב או לא". אולם דבריו צ"ע, שלא נראה שהתרוץ קשור לדברי ר' יונה.

ונראה שהרמב"ם לא פסק כר' הושעיה, שהרי המשנה (דמאי פ"א מ"ג) מביאה רשימת מקרים, שאין צריך להפריש בהם דמאי "הלוקח לזרע ולבהמה קמח לעורות ושמן לנר שמן לסוך בו את הכלים פטור מן הדמאי מן הכזיב ולהלן פטור מן הדמאי חלת עם הארץ והמדומע והלקוח בכסף מעשר שירי המנחות פטורין מן הדמאי. ושמן ערב בית שמאי מחייבין ובית הלל פטורין". ועל זה אומרת הגמרא "אמר רבי יוחנן בשעה שגזרו הדמאי לא גזרו על דברי' הללו אמר ר' הושעיה אימת קדשי' עליו ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן". והרמב"ם (הלכות מעשר פי"ג הי"ד) פסק "ואלו דברים שלא גזרו עליהן בשעה שגזרו על הדמאי: הלוקח פירות לזריעה או להאכיל לבהמה, קמח לעורות או למלוגמא או לרטייה, שמן להדלקת הנר או לסוך בו את הכלים, יין לקילור, וחלת עם הארץ, והמדומע, והלקוח בכסף מעשר שני, ושירי המנחות, ותוספת הבכורים, כל אלו פטורים מן הדמאי, וכיון שאמר לו ע"ה מתוקנין הם אינו צריך לעשר". וכ"כ שם במפורש מהר"י קורקוס.

ולפ"ז הרמב"ם לא צריך את התרוץ של הגמרא, שהתרוץ נאמר רק לר' הושעיה, ואין הלכה כמותו. ול"ק על הפנ"מ מסוף הגמרא.

ואולם הרמב"ם כן הבין שהתוספתא "הלוקח מן הנחתו" ומן האשה שהיא עושה למכו' בשוק צריך להפריש חלת דמאי מבעל הבית. והמתארח אצלו אינו צריך להפריש חלה דמאי" דברה על חו"ל, אע"פ שלא היה צריך את התרוץ. ונראה שלא למד כך מתרוץ הגמרא, אלא שאינו יכול להיות בא"י, ששם חייבים בחלה, ולא יכול להיות סוריה ששם פטורים מחלה, ולכן חייבים לומר שמדובר על חו"ל.

ולסכום, לרמב"ם בא"י חייבים בחלה, ובסוריה פטורים, ובחו"ל חייבים בשל נחתום ופטורים בשל בעה"ב. ונראה שהטעם שלא הקפידו בא"י על חלה, אע"פ שהוא דומה לתרומה, שהוא כלשהוא וחייב מיתה. ובסוריא אפשר לומר שלא הקפידו יותר מא"י, אלא שרבים הקפידו, ולכן לא גזרו חכמים באיסור דרבנן, משא"כ בא"י, שאולי יותר הקפידו, אבל לא מספיק בשביל איסור תורה. ובחו"ל הקפידו פחות מסוריא, וכיון שאינו איסור תורה, אסרו בנחתום אבל לא בבעה"ב.

